

IN MEMORIAM

akademik Tomislav Raukar

(Stari Grad na Hvaru, 29. prosinca 1933. – Zagreb, 2. srpnja 2020.)

Dana 2. srpnja 2020. u Zagrebu je preminuo istaknuti povjesničar hrvatskoga srednjovjekovlja i sveučilišni profesor akademik Tomislav Raukar, koji je svojim znanstvenim i nastavničkim radom ostavio duboki trag u hrvatskoj historiografiji. Oslanjajući se na dostignuća europske historiografije, napose talijanske i francuske, uveo je nove metodološke pristupe i istraživačke teme i tako bitno utjecao na uklapanje hrvatske historiografije u suvremena kretanja.

Tomislav Raukar rođen je u Starom Gradu na Hvaru 29. prosinca 1933. godine. Još kao dijete doselio se u Split, u kojem je pohađao osnovnu i srednju školu (u Srednjoj ekonomskoj školi maturirao je 1952., a u Srednjoj muzičkoj školi 1957.), te je uvijek osjećao posebnu povezanost s tim gradom. Godine 1956. na Višoj pedagoškoj školi u Splitu završio je studij povijesti i hrvatskoga jezika i književnosti južnoslavenskih naroda. Želeći nastaviti obrazovanje, upisao je studij povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, koji završava 1963. godine. Na istom je fakultetu 1975. i doktorirao obranivši disertaciju pod naslovom *Ekonomsko-društveni odnosi u Zadru u XV. stoljeću*. Još kao student zaposlio se 1962. u Arhivu Hrvatske, najprije kao arhivski pomoćnik, a nakon diplome kao arhivist. Godine 1963. postaje asistent na Odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, na kojem djeluje do umirovljenja 2004., najprije na Katedri za pomoćne povijesne znanosti (do 1966.), a potom na Katedri za hrvatsku povijest. Ipak, i kasnije (u 1980-ima) uz kolegije iz hrvatske srednjovjekovne povijesti drži i nastavu iz pomoćnih povijesnih znanosti. Za docenta je izabran 1976., a za izvanrednoga profesora 1980. godine. Redoviti profesor postaje 1985. (potvrda izbora 1991.), a redoviti profesor u trajnom zvanju 1996. godine. Obavljao je i dužnost predstojnika Katedre za hrvatsku povijest (1993. – 2004.). Pod njegovim vodstvom izrađene su brojne diplomske i više magistarskih i doktorskih radnji te je većina od danas vodećih povjesničara bila njegovim studentima.

Osim na matičnom fakultetu, profesor Raukar držao je nastavu i na drugim visokoškolskim ustanovama u Hrvatskoj (Pedagoški fakultet u Puli, Pedagoški fakultet u Osijeku, Hrvatski studiji – smjer Povijest hrvatske kulture, Odsjek za povijest Filozofskoga fakulteta u Splitu). Sudjelovao je i na poslijediplomskom studiju Regionalnoga središta u Splitu Arhitektonskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i studiju Kulturna povijest istočne jadranske obale u organizaciji Interuniverzitetskoga centra u Dubrovniku. Bio je gost predavač na sveučilištima u Ljubljani, Beogradu i Veneciji, a pozivali su ga kao izlagača na znanstvene skupove u Italiju, Švicarsku, Španjolsku, Austriju, Sloveniju, Srbiju, Crnu Goru i Bosnu i Hercegovinu. Mnogo je učinio i

na uspostavljanju i održavanju dobrih veza između Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu i Oddelka za zgodovino Filozofskoga fakulteta u Ljubljani.

Tomislav Raukar bio je omiljeni profesor. Uvijek korektan, susretljiv, spreman odgovoriti na pitanja i pomoći, točan. Studenti su rado slušali njegova sustavna, uvijek dobro pripremljena predavanja, a on je volio rad sa studentima i davao je veliku važnost prenošenju znanja na mlađe generacije. Na predavanjima je studente upoznao s novim pristupima i temama te i tako, formirajući nove generacije povjesničara, utjecao na daljnji razvoj hrvatske historiografije.

Uza sav trud koji je ulagao u svoj nastavnički rad, nikada nije zapostavio ni znanstveni rad. Dok je radio na Filozofskom fakultetu, bio je i voditelj znanstvenih projekata *Hrvatsko kasnosrednjovjekovno društvo 1350-1550*. (1991. – 1994.), *Hrvatska 1100-1527*. (1997. – 2001.) i *Hrvatska društva u razvijenom i kasnom srednjem vijeku* (2002. – 2005.), a surađivao je i na drugim projektima. Posebno veliko značenje u njegovu radu imala su istraživanja koja je provodio u arhivima u Zadru, Splitu, Dubrovniku i Zagrebu, ali i u Anconi, Bariju, Traniju i Veneciji, napose ona bilježničke građe, koja su bila temelj za izradu njegovih studija.

Glavno područje znanstvenoga interesa Tomislava Raukara bila je srednjovjekovna prošlost Dalmacije i njezinih gradova, posebice Zadra i zadarskoga područja, o čemu svjedoče i njegove knjige *Zadar u XV. stoljeću. Ekonomski razvoj i društveni odnosi* (Zagreb, 1977.) i *Prošlost Zadra III. Zadar pod mletačkom upravom 1409. – 1797*. (Zadar, 1987., suautori Ivo Petricioli, Franjo Švelec i Šime Peričić), kao i veći broj radova, od kojih su neki sabrani i ponovno objavljeni u knjizi *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku* (Split, 2007.). Od Raukarovih studija ovom bih prilikom posebno istaknula radove *Komunalna društva u Dalmaciji u XIV. stoljeću* i *Komunalna društva u Dalmaciji u XV. i u prvoj polovici XVI. stoljeća*, u kojima analizira temeljne sastavnice dalmatinskih gradskih društava, njihove političke, društvene, demografske i gospodarske karakteristike te društvene slojeve.

Kako u navedenim tako i u drugim svojim studijama, Tomislav Raukar uvodio je u hrvatsku historiografiju nove pristupe, teme i ideje prisutne u suvremenoj europskoj historiografiji, napose talijanskoj i francuskoj iz kruga oko časopisa *Annales*. To možemo vidjeti i ako samo kratko navedemo pitanja koja obrađuje u svojim studijama posvećenim dalmatinskom srednjovjekovlju. U njima se naime bavi prostornim i društvenim odrednicama istočnojadranskih komuna, gradskim prostorom i njegovom organizacijom, gospodarstvom, strukturom komunalnoga društva, njegovim odnosima s vanjskim svijetom, odnosima između gradske sredine i okolnoga seoskog prostora, zatvaranjem komunalnih društava unutar vlastitih granica, ali i otvaranjem tih granica prema vanjskom svijetu. Jedan od problema koji su privlačili njegov interes bile su i migracije, i one na lokalnoj razini (selo – grad) i one prekojadranske, pri čemu ga je podjednako zanimala i sudbina iseljenika iz hrvatskih krajeva u Italiju i firentinski trgovci i novčari u dalmatinskim gradovima, o čijem gospodarskom, ali i kulturnom i intelektualnom doprinosu društvima na istočnojadranskoj obali također piše. Znatan je i njegov doprinos komparativnom proučavanju komuna na hrvatskoj i

talijanskoj obali Jadrana. Osim toga važno je istaknuti da je u hrvatsku historiografiju uveo dotad zapostavljene istraživačke teme kao što su povijest svakodnevnoga života, mentaliteta i pobožnosti te tako utro put studijama te problematike nastalim u posljednjim desetljećima.

Osim Zadru, Tomislav Raukar u svojim je istraživanjima posebnu pozornost posvetio i otočnim komunama Hvaru, Braču i Rabu, obrađujući njihov gospodarski razvoj, društvene strukture i urbanizaciju, kao i utjecaju političkih faktora na oblikovanje njihovih društava i idejnih obzora. Njegov istraživački interes privukao je, razumljivo, i grad u kojem je proveo važan dio svojega života, Split, te je pisao o slici Splita u *Salonitanskoj povijesti* Tome Arhiđakona, ali i o gospodarskom životu srednjovjekovnoga Splita, kojim se, naprimjer, bavio u studijama *Splitska kreditna trgovina XIV. stoljeća* i *Ser Baptista de Augubio, civis Spaleti – život i djelovanje jednog uglednog useljenika*, ocrtavajući u potonjoj život jednoga talijanskog trgovca nastanjenog u Splitu i njegove odnose s novom sredinom.

Gospodarska povijest, koju je smatrao neopravdano zapostavljenom u suvremenoj hrvatskoj historiografiji, zauzimala je i inače važno mjesto među interesima Tomislava Raukara (spomenimo ovdje samo rad *Zadarska trgovina solju u XIV. i XV. stoljeću*, još jednu od njegovih studija posvećenih Zadru).

Zanimanje profesora Raukara za gospodarsku povijest bilo je dio njegova interesa za cjelovitost života. Kao što je sam rekao u intervjuu objavljenom 2004. u studentskom časopisu *Pro tempore*: „Povijesno vrijeme je nešto neusporedivo složenije od obične političke povijesti, povijesna zbilja je mnogo složenija od tzv. ‘događajnice’, iako politička zbilja zna biti itekako zanimljiva.” Na istome mjestu istaknuo je i da je gospodarstvo duboko vezano uz ljudski život te stoga cilj povjesničara mora biti da ekonomske pojave ugradi u cjelovitu ljudsku povijest. To Raukarovo zanimanje za različite aspekte života može se očitati i u njegovu hobiju, filateliji, koja također priča o različitim stvarima, životima, ljudima, pa time i povijesti, što je i sam rado isticao.

Interes za povijesnu zbilju u svoj njezinoj složenosti očitovao se i u njegovoj sintezi hrvatske povijesti u srednjem vijeku *Hrvatsko srednjovjekovlje: prostor, ljudi, ideje* (Zagreb, 1997.), iznimnom djelu unutar hrvatske historiografije, koja donosi bogatstvo sadržaja i ideja te otvarajući nove teme može biti i dobar poticaj za daljnja istraživanja. Ta je sinteza za Raukarov opus važna i stoga što je odraz širenja njegovih interesa s područja Dalmacije na cjelokupan prostor hrvatskih zemalja u srednjem vijeku.

Kada govorimo o Raukarovu opusu, potrebno je spomenuti i dva njegova sveučilišna priručnika: *Seljak i plemić hrvatskoga srednjovjekovlja* (2002.) i *Srednjovjekovne ekonomije i hrvatska društva* (2003.), kojima je još jednom potvrdio povezanost svojega znanstvenog i pedagoškog rada. Ti priručnici pritom, odabirom obrađenih tema, ponovno svjedoče o značenju koje je pridavao gospodarskoj povijesti, ali upozoravaju i na jednu dosad slabo istraženu temu u hrvatskoj historiografiji – ulogu seljaštva u srednjovjekovnom društvu. Uz ta dva priručnika, zajedno s Nevenom Budakom Raukar je objavio i sveučilišni udžbenik *Hrvatska povijest srednjeg vijeka* (Zagreb, 2006.).

Raukarov doprinos razvoju hrvatske historiografije nije ostao neprimijećen te je 1986. izabran za člana suradnika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU) u Razredu za društvene znanosti, a 1997. postaje i redoviti član HAZU. Nakon što je od 2001. bio zamjenik tajnika Razreda za društvene znanosti HAZU, tajnik je Razreda za društvene znanosti i član Predsjedništva HAZU (2007. – 2014.), a od 2003. do smrti obavljao je i dužnost voditelja Odsjeka za povijesne znanosti HAZU. Od 1987. bio je član uredništva, a od 1998. i glavni urednik Akademijina časopisa *Starine*. Osim toga bio je glavni urednik *Zbornika Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za društvene i povijesne znanosti HAZU*.

Akademijin projekt kojem je Tomislav Raukar pridavao veliku važnost bila je edicija *Hrvatska i Europa*, u izradi čijih je prvih dvaju svezaka, onih koji se odnose na srednjovjekovno razdoblje, sudjelovao kao autor tekstova i član uredništva, jer je smatrao da je Hrvatska od početka bila dio Europe kao kulturnoga pojma te da je potrebno da se kao takva i predstavi Europi.

Tomislav Raukar obnašao je i niz dužnosti od interesa za znanstvenu i akademsku zajednicu. Spomenimo samo da je 2002. bio predsjednik Prosudbene skupine za ocjenu projekata iz znanstvenoga područja humanističkih znanosti – Povijest pri Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike Hrvatske, a 2004./2005. voditelj Povjerenstva za izradu Kataloga znanja / Hrvatskoga nacionalnoga obrazovnog standarda iz povijesti za osnovnu školu. Od 1999. do 2005. bio je predsjednik Matičnoga povjerenstva za područje humanističkih znanosti – polje povijesti, povijesti umjetnosti, arheologije, znanosti o umjetnosti, etnologije i antropologije Sveučilišta u Zagrebu. Napose treba istaknuti da je profesor Raukar ostao aktivan do kraja života, o čemu svjedoči i činjenica da je 2017./2018. odigrao važnu ulogu u raspravama o novom predmetnom kurikulumu nastave povijesti kao predsjednik povjerenstva HAZU za njegovu recenziju.

Profesor Raukar sudjelovao je i u radu strukovnih udruga te je od 1982. do 1994. bio potpredsjednik Povijesnoga društva Hrvatske, a od 1993. do 1999. član Predsjedništva Hrvatskoga nacionalnog odbora za povijesne znanosti. Osim što je, kao što je spomenuto, bio član uredništva, pa glavni urednik *Starina* te glavni urednik *Zbornika Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, bio je i član uredništva više drugih znanstvenih časopisa (*Historijski zbornik*, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*). Suradivao je i s Leksikografskim zavodom „Miroslav Krleža” te bio urednik struke povijest u *Hrvatskom biografskom leksikonu* i *Hrvatskoj enciklopediji*.

Rad akademika Raukara bio je prepoznat te je za njega dobio više priznanja. Godine 1998. primio je Red Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića za osobite zasluge za znanost i Godišnju Državnu nagradu za znanost u području humanističkih znanosti za knjigu *Hrvatsko srednjovjekovlje: prostor, ljudi, ideje*, a potom Povelju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu za unapređenje nastavnoga rada (1999.), Medalju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu (2003.), Medalju Sveučilišta u Zagrebu (2004.) i Nagradu „Ivan Lučić” Hrvatskoga nacionalnog odbora za povijesne znanosti i Društva za hrvatsku povijesnicu za životno djelo (2016.). Vrijednost njegova doprinosa prepoznata je i u

inozemstvu te mu je 2009. u Beču uručena nagrada *Anton Gindely*, koju Institut für den Donauraum und Mitteleuropa iz Beča dodjeljuje pojedincima zaslužnim za promicanje kulture i istraživanja povijesti Srednje, Istočne i Jugoistočne Europe.

Poštovanje koje su svi koji su s njim surađivali osjećali prema akademiku Raukaru vidi se i iz sljedećega. Godine 2005. u *Raukarovu zborniku* objavljeni su njemu u čast radovi četrdesetak njegovih studenata i kolega, a sedamdesetak drugih, koji iz nekih razloga nisu dali svoj prilog za zbornik, svoje poštovanje izrazilo je u *Tabula gratulatoria*.

Akademik Tomislav Raukar, kao jedan od ponajboljih medievista u Hrvatskoj, ali i šire, bez sumnje je znatno zadužio hrvatsku historiografiju otvarajući ju – i vlastitim istraživanjima i kao profesor koji je formirao brojne studente, buduće istraživače – novim pristupima i temama. Karakterizirala ga je erudicija i predanost povijesnom zanatu, a u životu je, kao i na znanstvenom polju, pokazivao interes za različita područja ljudske djelatnosti, što se moglo vidjeti i u njegovoj ljubavi prema filmu, književnosti i glazbi. No, osim po svemu rečenom, mnogim svojim studentima i suradnicima, pa i meni osobno, ostat će u uspomeni i kao nenametljiv, ali susretljiv, pun poštovanja prema drugome, bez obzira na to o kome se radi, kao netko uvijek spreman pružiti pomoć i ohrabrenje.

Marija Karbić